

Проблеми та шляхи удосконалення формування молодіжної правосвідомості та її вплив на побудову правової держави

Інга Валеріївна Кипич

кафедра приватного та публічного права Київського національного університету технологій та дизайну, М. Київ, Україна

ORCID: 0000-0003-3678-4794

Для цитування цієї статті:

Кипич Інга Валеріївна. Проблеми та шляхи удосконалення формування молодіжної правосвідомості та її вплив на побудову правової держави. International Science Journal of Jurisprudence & Philosophy. Vol. 3, No. 6, 2024, pp. 1-16. doi: 10.46299/j.isjpp.20240306.01.

Надійшла до редакції: 02 жовтня 2024 р.; **Схвалено:** 05 листопада 2024 р.;

Опубліковано: 01 грудня 2024 р.

Анотація: У статті йдеться про правову свідомість молоді та її вплив на побудову демократичної, правової держави. Високий рівень захисту прав і свобод громадян завжди був інституційним елементом правової демократичної держави. Однак, сфері правосвідомості громадян притаманні різноманітні деформації сприйняття дійсності. Подолання деформацій у правосвідомості, створення умов для підвищення рівня правової культури населення та активної і свідомої участі громадян у здійсненні реформ є сьогодні пріоритетними завданнями суспільства і держави на шляху до зміцнення основ державного устрою.

Ключові слова: поняття, структура, функції молодіжної правосвідомості, проблеми сучасних реалій правосвідомості молоді, шляхи удосконалення процесу формування правосвідомості молоді, вплив правосвідомості на побудову правової держави.

1. Вступ

Розвиток України як правової держави неможливий без правової освіти, яка сприяє формуванню необхідного рівня правосвідомості та правової культури громадян. Три елементи - права освіта, правосвідомість і права культура - є ключовими для становлення правової системи держави, заснованої на демократичних засадах суспільства, які впливають на регулювання суспільних відносин, підтримують і закріплюють цілісність держави та стабільний правопорядок. Сьогодні, коли загострюються проблеми перебудови праворозуміння, подолання застарілих стереотипів у правотворчості та правозастосуванні, підвищення поваги та довіри до права, правосвідомість молодих громадян України стає важливою складовою ідеологічного забезпечення функціонування держави.

Для української молоді нинішній складний період розвитку характеризується реформуванням політичних, економічних, духовно-моральних та організаційних засад суспільства. Воєнний стан вносить корективи в усі сфери нашого життя. Правосвідомість не є винятком, особливо серед молоді. Головним прагненням української молоді сьогодні є перемога у війні з росією та побудова незалежної, демократичної, правової України, де права громадян є захищеними. Загалом, встановлення верховенства права передбачає наступну взаємодію між державою і правом. Держава спирається на право для регулювання суспільних відносин, в центрі яких знаходяться права і свободи людини і громадянина. Україна вже зробила важливі кроки на шляху до утвердження верховенства права. Залишилось залучити

до цього процесу молодь, які завдяки своїм специфічним рисам може подолати застарілі стереотипи у правотворчості.

2. Об'єкт та предмет

Об'єктом наукового дослідження є правосвідомість молоді як чинник формування демократичної та правової держави. Предметом наукового дослідження є вплив правосвідомості молоді на побудову правової держави в Україні.

3. Мета та завдання дослідження

Мета дослідження - з'ясувати сутність поняття правосвідомості молоді, виявити її специфічні риси, довести, що правосвідомість є системо утворюючим чинником правової демократичної держави, розглянути проблеми та трансформації, що стоять перед сучасним станом правосвідомості молоді, а також запропонувати деякі шляхи оптимізації процесу формування правосвідомості молоді в Україні.

Відповідно до поставленої мети в дослідженні вирішуються такі завдання. А саме: з'ясувати структуру і функції правосвідомості та визначити поняття правосвідомості; охарактеризувати сучасний стан правосвідомості української молоді; здійснити найбільш повну класифікацію форм і рівнів правосвідомості; дослідити деформації правосвідомості та запропонувати шляхи їх подолання; знайти можливі шляхи вдосконалення правосвідомості молоді. пошук можливих шляхів удосконалення правосвідомості молоді; визначення подальших тенденцій розвитку правосвідомості молоді; визначення декількох напрямків впливу на неї у побудові правової держави.

4. Аналіз літератури

Правосвідомість молоді досліджувалася такими вченими, як О. Барабаш, Я. Богів, Т. Васильєва, Є. Дергачов, Д. Єрмоленко, Ю. Калиновський, А. Скок, І. Сопілко, Л. Фальковська, О. Хлонь, Т. Юрченко-Шеховцова та ін. Однак мінлива сучасна правосвідомість молоді вимагає нових наукових викликів.

5. Методи дослідження

У дослідженні використано як загальнонаукові методи дослідження, так і методи, специфічні для правових досліджень. Теоретико-методологічною основою дослідження є діалектичний, формально-логічний (догматичний), аксіологічний, системно-структурний, аналітичний та прогностичний методи. Основним методом дослідження є діалектика. Її вимоги всебічності, об'єктивності та повноти дають можливість охарактеризувати правосвідомість молоді у взаємозв'язку з соціально-правовими явищами. Формально-логічні (догматичні) методи використовувалися для тлумачення термінів і правових понять, що стосуються предмета дослідження. Аксіологічні методи мають фундаментальне значення при дослідженні формування ієрархії цінностей молоді, поваги до закону, правового закону тощо. Системний та структурний підходи дають змогу комплексно розглянути проблему правосвідомості молоді. Структурний підхід до вивчення правових установок систематизує проблеми процесу формування правових установок у молоді та шляхи їх вдосконалення. Аналітичний метод також дав змогу виявити структуру правосвідомості молоді та класифікувати її форми і рівні.

Побудова правової держави безпосередньо пов'язана з розвитком правосвідомості молоді, високий рівень якої є ефективним засобом соціального гарантування верховенства права в суспільстві, регулювання суспільних відносин та побудови демократичної держави. Побудова

правової держави немислима без належного рівня правової культури громадян, трансформації правової системи та подолання правового нігілізму і правової безграмотності. Оскільки правові знання є основою, на якій формується правосвідомість, важливо, щоб молодь вивчала право, підвищувала свою правову обізнаність та отримувала систематичну інформацію з актуальних правових питань. Актуальним питанням сьогодення є правосвідомість населення. В першу чергу визначення поняття правосвідомості залежить від галузі його становлення та використання. У Великій Українській Енциклопедії сформульоване загальне поняття правосвідомості, а саме:

Правосвідомість – це форма суспільної свідомості, що характеризує ставлення громадянина, суспільної групи і суспільства загалом до чинного (або ідеального) права та системи правового регулювання в державі [11].

В той час як науковці характеризують дане поняття, як форму суспільної свідомості, яка відображає ставлення суб'єктів правовідносин до чинного права та похідних від нього правових явищ [12, с.298]. Тобто можемо побачити відмінність від загальної характеристики та акцентоване питання правових явищ наближене до соціально-політичної складової суспільства.

Також правосвідомість характеризують, як сукупність ідей, поглядів, уявлень, почуттів, оцінок і установок, що виражають ставлення людей і соціальних спільнот до чинного, минулого і бажаного права.

Сучасний науковець П. Рабинович виокремлює характерну рису поняття правосвідомості – залежність від держави у формуванні особистості, розуміння та відповідальності за свої права та вчинки [12, с.299].

Усвідомлення своїх прав структурується за певними чинниками, які є характерними людині з точки зору психології та ідеології. Власне психологія правосвідомості формує в людині почуття справедливості, пошану до законів та прав людини, або навпаки імпонування беззаконню тощо. Саме психологічний фактор об'єднує в собі емоційний фактор та дії, які він може спричинити. Перша реакція, почуття інтуїції, раптова паніка – це все є компонентами психологічного елементу. Наприклад, коли прямо порушуються права особи, її перша реакція і стане цим психологічним фактором.

В той час, як правова ідеологія відповідає за думки та мислення людини загалом, які формуються протягом життя. Така ідеологія може розростатися не тільки в людині, як особистості, а і в населенні загалом. Таким чином для розвитку певних думок в суспільстві відбувається пропаганда певних факторів та явищ. До прикладу, зараз весь світ бачить як в умовно демократичній державі через пропаганду відбувається укорінення диктатури та тоталітаризму, які не відповідають демократичній формі правління. Тож, правова ідеологія формує більш глибокі ідеї та цінності, які складають глибоке розуміння допустимих для особи правових відносин. Також до цього фактору можна віднести і духовну (культурну) складову. Для країн Близького Сходу найважливішим правовим чинником є релігія, тому в такому соціумі ідеологія закладається не державними законами, а духовним віруванням. Отже, основною відмінністю правової психології від правової ідеології є термін їх формування та глибина усвідомлення, розуміння і відповідальності допустимих правових думок.

Правова свідомість ґрунтується на трьох основних явищах: пізнанні, регулюванні та оцінці правових явищ, що і формує її основні функції. Гносеологічна функція характеризується дослідженням, збором, пізнанням права як науки. Регулятивна функція вже узагальнює та систематизує отримані знання та явища для їх подальшого використання. Оцінна функція розглядає та надає оцінку правомірності норм; явищ; діяльності правозастосовчих органів та їх поведінки. Кожна функція створює систему, завдяки якій ми можемо дослідити яким чином встановлюються загальноприйняті знання правосвідомості та як діяльність людини перетинається із створенням правової свідомості та регулятивної бази, яка устатковує її.

Дослідивши проблему визначення соціального підприємництва ми можемо дати йому таку дефініцію: правосвідомість – свідомість людини, її думки та дії, які є узагальнені правом, свободами та обов'язками, які належать та (або) рекомендовані до виконання за для захисту особи.

Згідно ст. 21 Конституції України – Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; згідно ст. 29 Конституції України – Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність[1].

Таким чином, можна зробити висновок, що правова свідомість людини закладається з самого дитинства та формується протягом життя. Досить великий вплив на таку свідомість має соціум, саме в ньому відбувається закладення першого розуміння що таке права людини та завдяки цьому людина починає усвідомлювати яким чином можуть бути порушені її права.

Поняття правосвідомості формулює основну думку щодо його характеристики, тому ми дали наступне визначення: Правосвідомість – свідомість людини, її думки та дії, які є узагальнені правом, свободами та обов'язками, які належать та (або) рекомендовані до виконання за для захисту особи. Що підтверджується Конституцією України, а саме статтю 21 та 29.

В сучасному світі важливу роль відіграє розуміння прав і свобод людини, які нам надає держава, таким чином ми забезпечуємо себе від тих загроз які існують вже багато років та тих які з'являються з кожним новим днем. Одною з основних функцій держави є захист її громадян, відповідно значна частина її діяльності зосереджується на цьому процесі. Проте який відсоток громадян цікавляться нормативно-правовою базою та політичною діяльністю парламенту? Згідно з проведеним опитуванням Інститутом соціології НАН України на тему «Громадська думка в суспільстві після 10 місяців війни», більше половини опитаних відповіли, що цікавляться політикою певною мірою (близько 60,5%). На момент листопада 2021 року відсоток громадян, які відповіли так само був відносно наближеним до попереднього (близько 60,6%). Проте змінилась число тих, хто значною мірою цікавиться політикою. На момент листопада 2021 року такий варіант відповіді обрали 9,4% опитаних, а в грудні 2022 це число зросло до 29,9%[8, с.7]. Тож, провівши аналіз таких даних, можемо зазначити, що тема політики в суспільстві стала більш вагомим, а відповідно правова свідомість та зацікавленість в цій темі зростає.

Останні два роки, через трагічні події, нам доводиться жити вже в «новому світі». Цей самий світ ми створюємо кожен день чим прискорюємо відновлення нашої країни. Основним двигуном цього процесу є молодь, саме вона запустила волонтерський рух, саме завдяки їй вже починається відбудова тих регіонів, які вже є безпечними. А також саме завдяки молоді ми можемо дозволити собі жити звичайне життя під відносно мирним небом. Проте навіть в такий непростий час є ті хто намагаються нажитись на людях, тому важливо усвідомлювати свої правові можливості та діапазон своїх дій у критичних ситуаціях. З'являється все більше випадків, коли збори на допомогу Збройним Силам України виявляються шахрайством, коли Міністерство оборони дозволяє собі наживатися на державному бюджеті тощо. На жаль, народ України потрохи звикає до нової реальності, але ми і створюємо цю реальність, тому варто розуміти свої права та обов'язки перед державою та іншими громадянами.

Згідно ст. 1 Конституції України – Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Ми є громадянами правової держави, основною рисою якої є організація політичної влади, діяльність якої заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості і держави. Саме тому досить важливо підтримувати та регулювати правомірність дій політичної влади у нашій країні.

Як було зазначено вище формування правосвідомості починається ще з дитинства, проте якщо в дитячий період закладається розуміння норм, прав та етикету самої людини, то впродовж життя, знаходячись в соціумі, людина починає розуміти та піклуватись про навколишній світ. Одним із значущих періодів становлення людини, як особистості проходить

в її студентські роки. Саме в цей час відбувається становлення таких навичок, як відповідальність, ораторське мистецтво, творчий розвиток тощо. За для розвитку таких процесів соціалізації, при вищих навчальних закладах створюється студентське самоврядування, куди можуть долучитися всі бажаючі студенти. На разі, основним напрямком студентських заходів є благодійність. Окрім спеціально організованих зборів на ЗСУ, на кожному заході, не залежно від тематики, створюється рахунок, куди можна донатити. В сучасному світі обізнаність має зовсім інший ракурс та приходить значно раніше. Певний відсоток студентів беруть академічну відпустку, щоб піти на фронт; хтось віддає частину своєї невеликої заробітної плати; при кожному університеті організуються збори необхідних речей для передачі їх на фронт. Тож, свідомість під час війни набуває громадян в більш молодшому віці, ніж це було раніше.

Згідно дослідження Укрінформ «Вплив війни на молодь» частка молоді, що займається громадською активністю, із 2022 по 2024 рік зросла з 30% до 60%. Також, під час презентації було зазначено, що близько 80% молоді хоче повернутися з-за кордону, а от до відбудови країни вже готові 72%[7].

Дивлячись на ці відсотки та загальну ситуацію в країні, ми з упевненістю можемо сказати, що молодь України з кожним днем росте у питанні правосвідомості.

Потреба у відбудові країни існує вже зараз, та завдяки знанням, які ми набуваємо протягом цього революційного часу, у нас буде змога побудувати правову країну.

Кожен з цих пунктів є дотичним діяльності Парламенту, Уряду, а також місцевого самоврядування. Власне люди з такими навичками є цілком правосвідомими та можуть долучитись значною мірою до відновлення України. Завдяки досвіду колишнім студентам буде простіше включитись у політичний процес та вплинути на відновлення країни на законодавчому рівні. Формулювання та прийняття правильних та доречних законів – першочерговий процес, який вже розпочався. Україна змінює свою нормативно-правову базу для офіційного вступу в Європейський Союз та НАТО.

Також важливим фактором є обізнаність та свідомість людей, які є представниками народу України – депутати. Тому в період відновлення до апарату влади прийдуть люди з різних верств населення, основною ціллю яких буде збереження незалежності України, але кожен залежно від свого морального статусу буде бачити різні шляхи для отримання бажаного. Для деякого насильницький метод тепер стане звичайною манерою спілкування, в той час, як для більш віддалених регіонів це виглядатиме дикістю. Саме таке не поєднання новостворених менталітетів може породити непорозуміння в суспільстві та знову роз'єднати його.

Тому досить важливою складовою у післявоєнний період є повернення воєнних до нормального буденного життя. Ми маємо віднестись із розумінням, цілком свідомо, до того що пережили ці люди, що вони бачили та відчували, щоб захистити нас та для психологічної допомоги нашим захисникам мають бути створені спеціальні пункти для психологічної підтримки та відновлення. Офіційне працевлаштування також не має бути проблемою для осіб, які повернулись з війни з обмеженими можливостями. Наприклад, важливу роль відіграє соціально орієнтований бізнес та соціальне підприємництво.

Соціальне підприємництво – це діяльність, характерною рисою якої є створення організацій для соціально не захищених верств населення (малозабезпечених осіб, осіб з психічними та фізичними вадами, пенсіонерів та інших категорій), з метою розвитку соціально орієнтованого бізнесу, при якому дохід не йде власникам, а йде на розвиток цього підприємництва і заробітну плату, що виплачується робітникам цих підприємств. Проте Законом України не надається чіткого визначення соціальному підприємництву, але Закон України «Про громадські об'єднання» трактує громадське об'єднання, як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. А громадське об'єднання може належати до соціального підприємництва.

Виходячи з цього, громадяни України, які під час воєнних дій набули статусу особи з обмеженими можливостями, цілком зможуть почати нове повноцінне життя. Отже, сучасна молодь є майбутнім правосвідомої України. Більшість молодих людей відповідають категорії студента та навчаються у закладах вищої освіти, що дає можливість долучатись до активного студентського життя та набувати навички, які є дотичними до діяльності апарату держави. Саме завдяки такому студентському досвіду правосвідомість населення значно зростає та дає можливість розвитку держави. Під час відбудови варто звернути увагу не лише на законодавчий процес становлення, а і на відновлення народу, в першу чергу – це психологічна підтримка та працевлаштування людей з обмеженими можливостями.

Правосвідомість молоді – це сукупність правових поглядів, які характеризують ставлення людей віком 14-35 років до чинного законодавства, його цілей завдань, методів, способів регулювання оцінки законності його норм, а також їхні уявлення про майбутні правові системи та окремі норми. Хоча це поняття схоже із загальним поняттям правосвідомості, все ж є деякі особливості, притаманні лише правосвідомості молоді, такі як імпульсивність, наївний ідеалізм, прагнення до справедливості, максимальна сприйнятливості до інновацій та зовнішніх впливів, мобільність, нестабільність та домінування емоційного над раціональним. Безперечно, правосвідомість впливає на процес державотворення, реалізацію права та виконання норм права суб'єктами. Правосвідомість молоді, в тому числі усвідомлення нею ролі та значення права в суспільстві, має значний вплив на формування правової держави та створення цивілізованого правопорядку. Побудова демократичної, соціальної, правової держави та відповідного громадянського суспільства неможлива без підвищення рівня правової культури молоді. Однак сфера фактичної правосвідомості громадян (правосвідомість) характеризується різноманітними проблемами та деформаціями. Вони спотворюють правові установки, почуття та переконання громадян у правовій сфері, перешкоджають формуванню правового світогляду та правової ідеології громадян, руйнують основи державного устрою. Оскільки Україна перебуває в процесі розбудови нової правової держави, деформація правових установок має принципове значення як фактор забезпечення стабільності. Ми переконані, що після закінчення війни ми зможемо створити якісно новий фундамент для побудови правової та демократичної держави.

Загалом можна виділити три рівні правової обізнаності: високий, середній та низький. Статистика свідчить, що більшість молодих людей мають низький та середній рівні правової обізнаності. Це означає, що їхні правові знання недостатньо сформовані, несистематизовані, вони не мають цілісного уявлення про права людини та способи захисту цих прав у разі їх порушення. Виняток становлять молоді юристи, студенти та абітурієнти юридичних факультетів. Їх правосвідомість характеризується значним ступенем сформованості, цілісності та соціальної актуальності. Такі молоді люди характеризуються позитивним ставленням до життя, знанням основних правових документів і норм. Вони здатні пояснювати правові акти та впевнено відстоювати свої права.

Правосвідомість української молоді характеризується, серед іншого, такими особливостями:

- 1) об'єктом такої правосвідомості є люди, які є соціально активними, схильними до розвитку та зміни свого впливу, що є протилежним характером молодіжної групи;
- 2) правосвідомість молоді складається з чотирьох компонентів: знання права, законодавства та механізмів правового регулювання; вміння застосовувати правові знання та навички на практиці; рівень правової освіченості, правового розвитку та мотивації до навчання.
- 3) правосвідомість молоді є найбільш мінливою, оскільки правовий статус молоді в суспільстві є невизначеним;
- 4) правосвідомість молоді є рушійною силою для забезпечення порядку в суспільстві
- 5) правосвідомість молоді має безпосередній вплив на соціальні реформи. тому що саме молоді люди найбільш схильні ініціювати революційні рухи;

б) правосвідомість молоді є найважливішим фактором розвитку соціального порядку.

Крім того, правосвідомість молоді має такі особливості, як суперечливість, домінування емоцій над розумом, імпульсивність, наївний ідеалізм, прагнення до справедливості, максимальна сприйнятливості до інновацій та зовнішніх впливів, плинність і нестабільність. У цьому відношенні правосвідомість молоді є більш трансформованою, ніж правосвідомість людей зрілого віку.

Однією з деформацій правосвідомості молоді є правовий інфантилізм. Правовий інфантилізм вважається найлегшим з викривлень правосвідомості. Його суть полягає у відсутності правових знань та установок. При цьому спостерігається незавершеність правового мислення і відсутність позитивного ставлення до права та інших правових цінностей. Правовий інфантилізм вважається тимчасовим і нетривалим станом правосвідомості. Якої форми він набуває, залежить від зовнішніх чинників та особистісних характеристик суб'єкта. На жаль, правовий інфантилізм є досить поширеним явищем у сучасному українському суспільстві. Особливо після 2019 року українська молодь певною мірою характеризується правовим інфантилізмом, тобто відсутністю правових знань. Карантин через коронавірус та подальша тотальна війна призвели до дистанційного навчання у вищих навчальних закладах; ми розуміємо, що якість дистанційної освіти з 2019 року по теперішній час не могла досягти високого рівня, оскільки вона не була належним чином підготовлена. Більшість викладачів та студентів лише починають звикати до ZOOM та Google-методів під час ізоляції та подальшого повномасштабного вторгнення рф в Україну. Ці, здавалося б, незначні проблеми призвели до певного зниження якості знань та навичок, у тому числі серед студентів-правників. Разом з правовим інфантилізмом межує правовий дилетантизм, або легковажне ставлення до права, безсистемність правових знань. Правовий дилетантизм – недбале поводження із законом (поверхневе або неадекватне тлумачення правових норм, відсутність системного підходу при їх оцінці тощо) або з оцінкою юридичної ситуації, обумовлене легковажним ставленням до права. Особливу небезпеку ця форма може спричинити в разі тиражування таких підходів через засоби масової інформації (наприклад, всупереч дії презумпції невинуватості твердження про визнання особи винною у вчиненні злочину ще до судового вироку).

Правовий дилетантизм характеризується недбалістю ставленням до юридичних цінностей. Саме це можна часто спостерігати в ЗМІ – корупційні злочини, скандали пов'язані з викриванням суддів на хабарах – все це у молодих людей в їх правосвідомості може викликати неправомірну та легковажну оцінку праву.

Ще одним видом деформації, притаманним правовій свідомості молоді, є правова демагогія. Правова демагогія - це несерйозний або цілеспрямований вплив окремих осіб чи громадських організацій на свідомість людей, результатом якого є формування однобічного або викривленого уявлення про правову дійсність. Небезпека правової демагогії полягає в тому, що ті, хто піддається їй, припускають, що право має певну цінність і визнають існування довіри до права з боку інших, тому використовують право для досягнення власних егоїстичних інтересів, при цьому обманюючи власні наміри мовою суспільного інтересу. Це деформація правосвідомості. Ця форма деформації правосвідомості найчастіше спостерігається під час виборів та референдумів і передбачає використання широкого спектру медіа та рекламних можливостей для впливу на громадську думку. І ми розуміємо, що молодь є більш сприйнятною до такого впливу, ніж люди зрілого віку.

Правовий ідеалізм (романтизм) - невиправдане і необґрунтоване перебільшення можливостей права. Особливістю цього явища є переоцінка ролі і статусу права в суспільстві. Ця форма деформації правосвідомості супроводжувала майже весь розвиток людської цивілізації. Ще Платон, як відомо, наївно вважав, що головним засобом реалізації його планів щодо побудови ідеальної держави є ідеальні закони, прийняті мудрими правителями. В епоху Просвітництва вважалося, що для досягнення гармонії між державним і суспільним життям

достатньо знищити старі закони і прийняти нові. Навіть сьогодні багато молодих громадян і політиків покладають на закон надмірні сподівання. Правовий ідеалізм притаманний початковим етапам багатьох реформ. Його позитивна риса полягає в тому, що він формує повагу до закону і правової системи в цілому. Головна небезпека правового ідеалізму полягає в тому, що чим більший розрив між очікуваними і фактичними результатами реформи, тим більша ймовірність правового нігілізму в подальшому. Результатом надмірного правового регулювання є потік правових норм і законів, багато з яких рідко застосовуються. Як наслідок - різке зниження рівня керованості та регульованості суспільних процесів, відсутність елементарного громадського порядку. Правовий ідеалізм, як і інші форми деформації правосвідомості, призводить до правової імпотенції та неефективності правової системи. [17]

Але все ж таки найбільш небезпечною формою трансформації правосвідомості серед молоді є правовий нігілізм, який проявляється як байдуже або зневажливе ставлення до права, законності та правопорядку. Це зумовлено такими негативними соціально-психологічними рисами, як недосвідченість, соціальна індиферентність, конформізм, агресивність, заперечення традиційних моральних і культурних цінностей. Цьому сприяє романтизація злочинного світу в кіно, художній літературі та засобах масової інформації, яка підкреслює владу осіб, причетних до корупційних злочинів, і зв'язок таких людей з політикою. Ми всі були свідками широкого висвітлення корупційних скандалів за участю державних службовців та суддів. Для подолання правового нігілізму необхідно докласти зусиль для підвищення загальної правової культури громадян. Законодавство потребує модернізації. Необхідно проводити постійну роботу з профілактики злочинності та масово-правової освіти населення, особливо молоді [17, 290]. Вищі навчальні заклади зобов'язані готувати висококваліфікованих фахівців у галузі права. Держава повинна поважати права і свободи людини. Громадяни повинні мати відчуття безпеки і бути впевненими, що вони будуть захищені у випадку будь-якої несправедливості. Ці заходи сприяють подоланню правових нігілістичних тенденцій у суспільстві, подоланню культурної та правової кризи, продовженню розвитку громадянського суспільства та правової держави. Нинішня ситуація в країні являє собою суперечливе переплетення повного правового нігілізму, з одного боку, і наївного правового ідеалізму - з іншого. Парадоксально, але ці два несумісні явища співіснують, що свідчить про досить низький рівень правосвідомості громадян. Правосвідомість української молоді потребує певного корегування моделі, починаючи з виховання школярів та студентів вищих навчальних закладів, з урахуванням індивідуальних особливостей, таких як вік, соціальний досвід, інтереси та здібності.

Підвищення правової свідомості молоді є інституційним чинником правової демократичної держави та важливим стратегічним фактором у процесі інтеграції сучасного українського суспільства до європейського правового простору.

З огляду на сучасну соціально-політичну ситуацію в Україні, яка перебуває у стані війни, важливе значення для суверенітету народу має формування особливої, національної правосвідомості. Об'єднання країни в єдину державу, в якій народ може управляти державою відповідно до власної волі, не є механічним процесом. Таке об'єднання відбувається насамперед на рівні правосвідомості суспільства, де індивіди інтегруються з ідеєю розбудови власної держави задля забезпечення загального блага. Форми прямої або представницької демократії можуть бути дуже ефективними, якщо правосвідомість народу є високою. У цьому контексті особливого значення набувають форми безпосередньої демократії - вибори, референдуми, народний контроль, народна ініціатива та народний спротив [6, с. 547.] Аналіз результатів емпіричних досліджень змісту правосвідомості молоді з активною громадянською позицією дозволив Л. Фальковському зробити низку узагальнень. Зокрема, роль і місце правової системи в майбутньому добробуті країни сприймається молоддю як малозначуща і як визначальна цінність, що поступається вимогам соціально-політичного та економічного характеру. Така ситуація свідчить, з одного боку, про недовіру до чинної правової системи, а з іншого - про погіршення політичної та економічної ситуації.

Основні цінності, що формують систему поглядів молоді, пов'язані з переважанням психологічних інтенцій над соціальними вимогами. Правослухняну поведінку молодь пов'язує насамперед з покращенням умов життя та підвищенням ролі громади у законодавчій та управлінській діяльності. Формування змісту правосвідомості молодих громадян відбувається в результаті засвоєння ними досвіду справедливої/несправедливої поведінки у взаємодії з іншими (певними особами, групами чи інституціями), випробовування меж допустимого з точки зору розуміння сутності права, визнання його цінності, усвідомлення та відповідальності за власну правову поведінку відображається в установках. [18, с. 337].

Розвиваючи попередню тему, О. Хлюн дійшла висновку, що сучасне молоде покоління потребує уваги до аспектів орієнтації на ідеал духовного збагачення, який визначає мотивацію правосвідомої поведінки молодих людей. Водночас, такий процес неможливий без чітких гарантій того, що молодь зможе задовольнити свої базові потреби. Однак поклоніння матеріальним цінностям та формування прагнення до постійного накопичення може суттєво обмежити можливості молоді та її потенціал. Внутрішні переконання є важливими, оскільки вони є надійною запорукою законслухняної поведінки, що в подальшому призводить до позитивного ставлення до правильних норм серед молоді. Тому важливо зосередитися на гармонійному поєднанні прагнень молодих людей - духовних, законслухняних та інших. Також все більшої актуальності набуває питання створення перспективних робочих місць для молоді з метою повноцінного задоволення її базових потреб та уникнення необхідності зосереджуватися виключно на матеріальній самореалізації. [19, с. 96].

І. Сопілко та Т. Папахтян визначили, що стан правосвідомості молоді як виборців перебуває у кризовому стані. Це пов'язано з різними зовнішніми та внутрішніми факторами, такими як політичний процес, стан економіки та життя в цілому, а також зростанням почуття справедливості серед молодого покоління. Ця категорія має низький інтерес до виборчого процесу та досить низький рівень правової обізнаності як виборців, що робить їх вразливими до маніпулятивних впливів, внаслідок чого молодь голосує не за тих, хто розуміє суспільні проблеми та може запропонувати ефективні рішення, а за тих, хто більш ефективно використовує маніпулятивні методи. [16]

Найбільшою загрозою є вплив соціальних мереж та ЗМІ на правосвідомість молоді. Це пов'язано з тим, що саме на цих платформах молоде покоління проводить більшу частину свого часу і щодня отримує інформацію, яка може бути приховано використана для викривлення певної інформації або надання вигідних ракурсів під час виборчих кампаній.

Для підвищення рівня правової обізнаності молоді як виборців, що є необхідним сьогодні, насамперед необхідно переглянути та вивчити чинне виборче законодавство та виборчі механізми з метою виявлення та усунення можливих зловживань, інформувати молодь через ЗМІ та соціальні мережі про важливість кожного голосу на виборах, про наявні засоби маніпулювання виборцями та інформування молоді про способи їх уникнення, а також створення каналів комунікації з молоддю, які б враховували питання молодого покоління щодо виборчого процесу.

Таким чином, зміна правосвідомості сучасної української молоді зумовлена наступними факторами, як позитивними, так і негативними:

- 1) політична, соціальна, економічна та культурна нестабільність в країні;
- 2) військові дії та тотальна війна на території України
- 3) реформи та революційні зміни в українському суспільстві
- 4) превалювання принципу законності, що є неприпустимим у правовій державі, над принципами справедливості, гуманності та чесності
- 5) неефективна освітня політика та низька якість освітніх процесів у державі; та
- 6) дискредитація сучасної молоді з боку старшого покоління та суспільства
- 7) процес європейської інтеграції в українському суспільстві;
- 8) розвиток інформаційного суспільства. [13]

Загалом, для підвищення рівня правосвідомості, правової освіти та правового виховання молоді необхідно змінювати правосвідомість за допомогою таких заходів

- 1) рівність у забезпеченні законності та справедливості, гуманності та добросовісності в суспільстві
- 2) підвищення довіри держави та суспільства до молоді
- 3) підвищення політичного, соціального, економічного та культурного рівня життя українського суспільства
- 4) розвиток державної молодіжної та освітньої політики
- 5) здійснення відповідної інформаційної політики та поширення правових знань і навичок у суспільстві
- 6) підвищення матеріальних інтересів молоді, забезпечення її зайнятості
- 7) розвиток ідеалів духовного та морального збагачення
- 8) розвиток публічного менеджменту, принципів прозорості, відкритості та гласності в державному управлінні. [13]

Ще одним важливим кроком є вдосконалення законодавства, що регулює правовий та економічний захист молоді. Оптимізувати процес підвищення правової обізнаності молоді означає зробити його максимально ефективним та дієвим, тобто вдосконалити його таким чином, щоб підвищити рівень знань та поваги до закону. Проаналізувавши нормативно-правову базу, яка регулює питання, пов'язані з рівнем розвитку правосвідомості та правової культури, можна дійти висновку, що ці документи здебільшого лише опосередковано стосуються правосвідомості та правової культури .

У зв'язку з цим запровадження в навчальних закладах програми "Правова освіта в школах та закладах вищої освіти" було б дієвим та ефективним кроком для подальшого підвищення рівня правосвідомості молодого покоління. Основними напрямками такої програми можуть бути такі: визнання правової освіти молоді одним із чинників формування високої правосвідомості та правової культури; безоплатне надання правової освіти державними та іншими формами власності навчальними закладами; початок вивчення предмета "Правознавство" з п'ятого класу загальноосвітньої середньої школи; забезпечення вільного доступу до правової інформації; забезпечення правової освіти молоді; розповсюдження безкоштовної юридичної літератури; міжнародне співробітництво з питань правової освіти молоді; збільшення кількості видань юридичного напрямлення категорії Б, можливість безкоштовно публікуватись у журналах категорії Q1 Scopus, Web of Science; проведення конференцій та семінарів, спрямованих саме на молодих людей, з метою підвищення рівня їх правової культури; заохочення до участі у грантах; проведення соціопитувань та досліджень правової свідомості молоді; сприяння вибору тематики дисертаційних досліджень, пов'язаних з вивченням правової правосвідомості, правової культури та правового виховання; сприяти створенню молодіжних правових клубів та гуртків на базі закладів вищої освіти та шкіл; організація конкурсів, олімпіад та вікторин, квестів для молоді з метою перевірки знань у області юриспруденції.

У процесі оптимізації формування правової свідомості молоді особливу увагу слід приділити вдосконаленню правової освіти. У процесі організації правової освіти в Україні важливо також повною мірою використовувати весь позитивний досвід, накопичений в нашій країні за останні десятиліття. Необхідно творчо використовувати цей досвід і вирішувати низку питань, пов'язаних з правовою освітою і вихованням, на концептуально новій основі, виходячи із завдання розбудови України як суверенної держави, що прагне до демократичної правової держави. При цьому не слід забувати, що вирішення проблеми формування сучасної правової культури у громадян перехідного суспільства залежить не тільки від держави, але й від зусиль кожного окремого громадянина та громади в цілому.

У процесі організації правової освіти важливо використовувати всі дії правоосвітніх кадрів для ефективного впливу на всі соціальні та демографічні групи населення. Цей вплив має бути, по-перше, професійним. По-друге, організація правової освіти має бути належним

чином профінансована. По-третє, законодавчо стимулювати діяльність громадських організацій, які здійснюють правову освіту населення. По-четверте, найбільшу увагу в правовій освіті слід приділяти молоді, в першу чергу найменш захищеній частині суспільства, тобто дітям з неблагополучних сімей, дітям, позбавленим батьківського піклування та дітям-сиротам. Це пов'язано з тим, що саме серед цих молодих людей девіантна поведінка є найбільш поширеною.

Українське суспільство, як і будь-яка інша країна, стикається з багатьма складними проблемами як матеріального, так і психологічного характеру, які можуть стати серйозною перешкодою на шляху становлення України як цілісної, незалежної та патріотичної держави, побудованої на засадах поміркованого громадянського націоналізму. У воєнний час кризові аспекти суспільного устрою можуть посилюватися складними економічними та соціальними умовами, значними обмеженнями певних громадянських прав та травматичними подіями в житті людей. Однією з ключових проблем українського суспільства у передвоєнний період була проблема формування молодих громадян з національною свідомістю: до ескалації військових дій 24 лютого 2022 року значна частина українського суспільства ставилася до явища патріотизму як до формального та застарілого, а багато людей ставила під сумнів виховання патріотизму серед молоді. Потреба у перегляді концепцій національної та правової свідомості існує в Україні з моменту проголошення незалежності. За радянських часів прояви національної самоідентифікації жорстоко придушувалися, оскільки вони свідомо замовчувалися російськими пропагандистськими нарративами, спрямованими на формування в українців почуття меншовартості та культурної неповноцінності.

Позитивне сприйняття верховенства права є передумовою формування поваги до суспільних інтересів, інтересів держави, прав і свобод людини і громадянина. Це сприяє виконанню позитивних і відданих правових обов'язків щодо сприяння правомірній поведінці, дотриманню заборон, виконанню зобов'язань та отриманню дозволів.

Необхідний поетапний і комплексний підхід до підвищення правової свідомості молоді, яка є найважливішим інтелектуальним, культурним і професійним резервом українського суспільства:

1) підвищити політичний, соціальний, економічний та культурний рівень життя в українському суспільстві та сприяти підвищенню правової свідомості молоді, тобто дати їй можливість усвідомити різницю між тим, щоб бути жертвою чи злочинцем, або бути доброю та порядною людиною і вести законослухняний спосіб життя. Однак, на жаль, за результатами соціальних опитувань, кожен 20-й студент допускає можливість порушення закону. Кожен другий студент також потенційно може вчинити злочин, якщо кодекс поведінки, закріплений у тій чи іншій правовій нормі, суперечить його інтересам;

2) підвищення матеріального добробуту, забезпечення молоді робочими місцями та подолання проблем з фінансовою грамотністю. Молодь мріє про "легкі гроші" та "солодке життя". Вони хочуть заробити великі суми грошей раз і назавжди, навіть незаконним шляхом, і не бажають працювати все життя, що призводить до зростання злочинності;

3) проводити відповідну інформаційну політику, поширювати правові знання та навички в суспільстві, вчити людей виконувати свої обов'язки. Дисбаланс між правами та обов'язками в сучасному світі (більше прав і менше або взагалі відсутність обов'язків) призводить до безвідповідальності за свою поведінку в майбутньому;

4) розвивати ідеали духовно-морального збагачення та відроджувати бережливе ставлення до національних цінностей, сім'ї та батьків. Виховувати справжній патріотизм і героїзм, гордість за "всю Україну", любов до мови, культури, історії, звичаїв і традицій.

5) розвивати інтелект, вчити аналізувати, збільшувати словниковий запас шляхом читання літератури та долати мовну безграмотність, яка згубно впливає на розвиток цивілізації. Важливо розуміти, що освіта - це "інвестиція в себе" і єдиний спосіб подолати бідність. [13]

В Україні закладено правові основи формування та функціонування правової держави, законодавчо закріплено загальні (соціально-економічні та політичні) та юридичні гарантії

законності. Однак справжнім показником того, чи функціонує правова держава, є те, наскільки права і свободи громадян реалізуються на практиці. На жаль, в нашій країні наразі спостерігаються порушення у сфері так званих позитивних прав, закріплених у Конституції України. Зокрема, право на свободу думки і слова, право на вільне вираження своїх поглядів і переконань (стаття 34), право на працю (стаття 43), право на житло (стаття 47), право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї (стаття 48), право на безоплатну освіту (стаття 53), право на медичну допомогу (стаття 49), право на свободу та особисту недоторканність (стаття 50), право на свободу та особисте порушуються права на свободу та особисту недоторканність (стаття 29) [1]. Це пов'язано з високим рівнем правового нігілізму серед громадян, відсутністю громадянського суспільства та неефективністю його інститутів, відсутністю механізмів зворотного зв'язку між виборцями та парламентарями, які, до речі, успішно використовуються в інших країнах Європейського Союзу.

Слід підкреслити, що формування правової держави є складним і тривалим процесом. Проголосивши Україну соціальною, правовою державою, Конституція, як зазначено в її преамбулі, закріпила бажаний, а не реальний стан. Для того, щоб побудувати в Україні правову державу, необхідно, перш за все, забезпечити реалізацію на практиці вимог, які становлять її зміст - насамперед, верховенства права, захисту та гарантування основних прав і свобод людини і громадянина, поділу влади. В Україні створено цілу державну і суспільну структуру, покликану здійснювати і захищати права і свободи людини, забезпечувати незалежність і неупередженість суддів, налагоджувати безперервну та ефективну діяльність законодавчих органів, реалізовувати принцип стримувань і противаг у системі державних інститутів та здійснювати громадський контроль за діяльністю органів державної влади. Така правова організаційна модель життя людини і суспільства має бути закріплена на конституційному рівні. Правова освіта є базовим фундаментом нового українського суспільства, яке будується в післявоєнний період. Громадяни, особливо молодь, є єдиним чинником, здатним формувати державу та верховенство права, забезпечувати дотримання Конституції та законів України.

Правова освіта не обмежується формальними юридичними знаннями чи вмінням оперувати правовою інформацією. Сучасна правова освіта орієнтована на формування гуманітарного світогляду і сприяє розвитку гуманно орієнтованої особистості, яка займає активну громадянську позицію, є законослухняною, поважає права і свободи інших людей та вміє їх захищати, володіє правовими знаннями, які може ефективно використовувати в повсякденному житті. Правова освіта також сприяє формуванню переконань у важливості особистих обов'язків, індивідуальної відповідальності за рішення та вчинки, виробленню стереотипів правомірної поведінки та засвоєнню принципів і особливостей правових відносин у суспільстві. Таким чином, правові знання та практичні навички є взаємопов'язаними аспектами одного процесу, що сприяють формуванню правової та громадянської позиції майбутніх юристів.

Для формування правової держави в Україні важливим є вжиття заходів щодо сприяння правовій освіті громадян, озброєння їх знаннями про права, свободи і юридичні обов'язки та вміннями правильно їх реалізовувати. Проблема, яку необхідно вирішити, полягає в тому, що зміст і якість юридичної освіти та підготовки у правничих школах перебувають у протиріччі з актуальними вимогами ринку праці, викликами, що стоять перед сучасними демократичними суспільствами, світовими тенденціями та завданнями професійної діяльності правників у різних сферах діяльності. Дискусія щодо реформування системи юридичної освіти в Україні знайшла своє втілення у проекті Концепції реформування юридичної освіти в Україні [2], запропонованому Міністерством освіти і науки та обговореному на засіданні профільного Комітету з питань освіти, науки та інновацій Верховної Ради України (ВРУ) 21 січня 2021 року.[4]

Метою концепції є створення умов для модернізації змісту юридичної освіти, зосередившись на таких ключових аспектах: встановлення стандартів вищої юридичної освіти для досягнення стратегічних пріоритетів судової реформи в Україні; адаптація освіти до

очікувань та викликів сучасного суспільства, включаючи карантин 2019 року під час пандемії коронавірусу та 2022 рік повномасштабна війна; підвищення конкурентоспроможності випускників правничих шкіл на ринку праці; формування ґрунтовних теоретичних знань та практичних навичок юристів; підвищення обізнаності з питань професійної етики та прав людини; усвідомлення фундаментальної ролі правників в утвердженні верховенства права через захист прав і свобод людини. Період реалізації цієї концепції - п'ять років. [2, с. 3.]

Правова освіта набуває особливого значення в контексті розбудови України як демократичної та правової держави. Це пов'язано з тим, що правова освіта передбачає систему освітніх та виховних заходів, спрямованих на формування у фахівців поваги до права, сучасних правових цінностей та правової культури, що, в свою чергу, сприяє розвитку правоздатності особистості. Правова освіта має ґрунтуватися на таких підходах: особистісно-орієнтованому, спрямованому на те, щоб дати можливість людині забезпечити своє місце в суспільстві, знати і захищати свої права, свободи та законні інтереси; компетентнісний - спрямований на сумлінне та якісне виконання службових обов'язків; проактивна: спрямована на активну позицію громадянина в соціальному, правовому, економічному, культурному житті та в державі.

Побудова правової держави безпосередньо пов'язана з розвитком правосвідомості молодих громадян, високий рівень якої є ефективним засобом соціального гарантування верховенства права в суспільстві, регулювання суспільних відносин та побудови демократичної держави. Розбудова правової держави немислима без належного рівня правової культури громадян, трансформації правової системи, подолання правового нігілізму та правової безграмотності. Оскільки правові знання є основою, на якій формується правосвідомість, важливо, щоб молодь вивчала право, підвищувала свою правову обізнаність та отримувала систематичну інформацію з актуальних правових питань.

Правосвідомість молоді - це сукупність ідей, уявлень, знань та оцінок про право, законодавство і державу, які визначають ставлення молоді як суб'єктів права до правових суспільних відносин, правової дійсності та цінностей суспільства. Що стосується безпосередньо правосвідомості сучасної української молоді, то, на думку А. Скока, вона має подвійну природу. З одного боку, їй притаманні всі загальні ознаки правосвідомості, а з іншого - вона має низку особливостей, зумовлених віком її носіїв. До таких особливостей можна віднести властиве молоді прагнення до конкуренції зі старшими поколіннями, нонконформізм, участь у формуванні субкультур, революційних рухів, протестів та насильницьких реакцій на соціальні зміни та трансформації.[15]

Сучасна українська молодь зростає в складній соціально-політичній, економічній та культурній ситуації, спричиненій зміною влади, економічною кризою та тотальною війною між Україною та Росією. Завдяки значному розвитку інформаційного суспільства більшість молодих людей сьогодні володіють правовими знаннями. Однак, на сьогодні не існує тісного взаємозв'язку між молоддю та державними структурами, а молодь як активний суб'єкт порушує правові норми, подекуди дискредитує їх та негативно впливаючи на захист прав, свобод і законних інтересів суспільства в цілому. Недосконалість взаємовідносин між державою та молоддю, низький рівень правової соціалізації молоді та неефективність сучасної державної молодіжної політики сприяють низькому рівню правосвідомості молоді. Статистика свідчить, що більшість молодих людей мають низький або середній рівень правової обізнаності. Це означає, що їхні правові знання недостатньо сформовані та систематизовані, вони не мають цілісного уявлення про права людини та способи захисту цих прав у разі їх порушення. Виняток становлять молоді юристи, студенти та абітурієнти юридичних факультетів. Їх правосвідомість характеризується досить високим ступенем сформованості, цілісності та соціальної актуальності. Ці молоді люди позитивно ставляться до життя, знають основні правові документи та норми. Вони можуть пояснити правові акти та впевнено відстоювати свої права.

Безперечно, правосвідомість впливає на процес державотворення, реалізацію права та виконання правових норм суб'єктами. Правосвідомість молоді, в тому числі усвідомлення нею ролі та значення права в суспільстві, має значний вплив на формування правової держави та створення цивілізованого правового порядку. Побудова демократичної, соціальної правової держави та відповідного громадянського суспільства неможлива без підвищення рівня правової культури молоді. Однак реальна сфера правосвідомості (праворозуміння) громадян характеризується різноманітними проблемами та деформаціями. Вони спотворюють правові установки, почуття та переконання громадян у правовій сфері, перешкоджають формуванню правового світогляду та правової ідеології громадян, руйнують основи державного устрою. Україна перебуває в процесі розбудови нової правової держави, і деформація правових установок має принципове значення як фактор забезпечення стабільності. Ми переконані, що після закінчення війни ми зможемо створити якісно нові підвалини для побудови правової та демократичної держави.

Перспективи подальшого розвитку дослідження. Для того, щоб підвищити рівень правової обізнаності молоді як виборців, що є необхідним сьогодні, ми повинні в першу чергу переглянути та вивчити чинне виборче законодавство та виборчі механізми з метою виявлення та усунення можливих фальсифікацій, важливість кожного голосу на виборах та існуючі засоби маніпулювання виборцями та способи їх уникнення, використовуючи засоби масової інформації та громадські організації. інформування молоді через соціальні мережі, створення каналів комунікації з молоддю, які б враховували проблеми молодого покоління щодо виборчого процесу. Ще одним важливим кроком є вдосконалення законодавства, що регулює правовий та економічний захист молоді. Оптимізувати процес формування правової свідомості молоді означає зробити його максимально ефективним та результативним, тобто вдосконалити його таким чином, щоб підвищити рівень знань та поваги до права.

У процесі оптимізації формування правової свідомості молоді особливу увагу слід приділяти вдосконаленню правової освіти. У процесі організації правової освіти в Україні також важливо повною мірою використовувати весь позитивний досвід, накопичений в нашій країні за останні десятиліття. Необхідно творчо використати цей досвід і вирішити низку питань, пов'язаних з правовою освітою і вихованням, на концептуально новій основі, виходячи із завдання розбудови України як суверенної держави, що прагне до демократичної, правової держави. Не слід забувати, що вирішення проблеми формування сучасної правової культури у громадян перехідного суспільства залежить не тільки від зусиль держави, але й від зусиль окремих громадян і суспільства в цілому.

6. Висновки

У процесі організації правової освіти важливо використовувати всі дії правоосвітнього персоналу для здійснення ефективного впливу на всі соціальні та демографічні групи населення. Цей вплив має бути, по-перше, професійним. По-друге, організація правової освіти має бути належним чином профінансована. По-третє, діяльність недержавних організацій, що здійснюють правову освіту, повинна стимулюватися на законодавчому рівні. По-четверте, найбільшу увагу в правовій освіті слід приділяти молоді, особливо найменш захищеним верствам населення, тобто дітям з неблагополучних сімей, дітям, позбавленим батьківського піклування, та дітям-сиротам. Це пов'язано з тим, що девіантна поведінка найбільш поширена саме серед цих молодих людей.

Побудова правової держави безпосередньо пов'язана з розвитком правосвідомості молоді, високий рівень якої є ефективним засобом соціального гарантування верховенства права в суспільстві, регулювання суспільних відносин та побудови демократичної держави. Розбудова правової держави немислима без належного рівня правової культури громадян, трансформації правової системи та подолання правового нігілізму і правової безграмотності. Оскільки правові знання є основою, на якій формується правосвідомість, важливо, щоб молодь вивчала

право, підвищувала свою правову обізнаність та отримувала систематичну інформацію з актуальних правових питань.

Список літератури:

- 1) Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
- 2) Концепція розвитку юридичної освіти. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/konceptsiyavdoskonalennya-pravnichoyi-yuridichnoyi-osviti-dlya-fahovoyipidgotovki-pravnika>.
- 3) Про Національну програму правової освіти населення: Указ Президента України від 18.10.2001 № 992/2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/992/2001#Text>.
- 4) Інформація про засідання Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій 21 січня 2021 року. URL: http://kkr.rada.gov.ua/news/main_news/75598.html.
- 5) Барабаш О. Правосвідомість та її вплив на поведінку людини. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 861. С. 68–72.
- 6) Богів Я. Роль правосвідомості в процесі реалізації народного суверенітету. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 861. С. 540–547.
- 7) Вплив війни на молодь: презентація дослідження - режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vpliv-vijni-na-molod-v-ukraini.html>
- 8) Дембіцький С. Соціологічний моніторинг « Українське суспільство» громадська думка в Україні після 10 місяців війни. Режим доступу: https://kiis.com.ua/materials/pr/20230115_
- 9) Дергачов Є. Особливості трансформації правової свідомості на сучасному етапі розвитку України. Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. 2015. Випуск 1. С. 37–43.
- 10) Єрмоленко Д.О. Поняття і структура методології дослідження правосвідомості молоді. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2015. Вип. 35 (1.1). С. 11–13.
- 11) Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість. Велика Українська Енциклопедія. Режим доступу <https://vue.gov.ua>
- 12) Муж В.В. Правосвідомість: теоретичні аспекти поняття. Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/5027/vnulpurn201683750.pdf>
- 13) Олійник О.О. Зміни у правосвідомості сучасної української молоді. Юридичний науковий електронний журнал.- http://lsej.org.ua/4_2019/6.pdf
- 14) Правова політика України Матеріали I Всеукраїнського науково-практичного семінару Житомир 8.10.2020, - 164с.
- 15) Скок А.Г. Особливості правосвідомості молоді. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Психологічні науки. 2014. Випуск. 121 (2). С. 144–148.
- 16) Сопілко І.М. Особливості правосвідомості молоді як суб'єктів виборчого процесу на прикладі опитування студентів. ЮФ НАУ. Юридичний вісник. Повітряне і космічне право. 2019. № 1. С. 54–60.
- 17) Ткачук А.С. Правосвідомість молоді як системо утворюючий фактор правової демократичної держави. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63928/60Tkachuk.pdf?sequence=1>
- 18) Фальковська Л.М. Правосвідомість сучасної молоді як умова розвитку правової держави. Проблеми політичної психології. 2015. Вип. 2. С. 337–348.
- 19) Хлюн О. Роль цінностей у процесі формування мотивації до правосвідомості молоді. Педагогічний процес: теорія і практика. 2018. Вип. 3. С. 90–97.

20) Юрченко-Шеховцова Т.І. Правосвідомість особистості: теоретичний аналіз. Психологічний часопис. 2017. № 4. С. 134–144.

Problems and ways of improving the formation of youth legal awareness and its impact on building the rule of law

Inha Kypych

Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, Ukraine

Abstract: The article deals with the legal awareness of youth and its influence on the construction of a democratic, legal state. A high level of protection of citizens' rights and freedoms has always been an institutional element of a legal democratic state. However, the field of legal awareness of citizens is characterized by various deformations of the perception of reality. Overcoming deformations in legal awareness, creating conditions for raising the level of legal culture of the population and active and conscious participation of citizens in the implementation of reforms are today the priority tasks of society and the state on the way to strengthening the foundations of the state system.

Key words: concept, structure, functions of youth legal awareness, problems of modern realities of legal awareness of youth, ways of improving the process of formation of legal awareness of youth, influence of legal awareness on the construction of a legal state.
